

Міністерство освіти і науки України

Національний університет “Києво-Могилянська академія”

Факультет гуманітарних наук

Кафедра історії

Кваліфікаційна робота

Освітній рівень – бакалавр

на тему: «День Перемоги на шпальтах газет «Правда» та «Вечірній Київ»
(1945-1965)»

Виконав: студент 4-го року навчання,
спеціальності: 032 «Історія та археологія»

Освітньо-наукової програми «Історія»

Татарчук Серафим Владиславович

Науковий керівник: Хом'як О.В.,

кандидат історичних наук, старший викладач

Рецензент: Гайдай О., кандидат історичних наук

Кваліфікаційна робота

захищена з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

“ _____ ” _____ 2023 р.

Київ – 2023

Декларація академічної доброчесності

студента НаУКМА

Я, Татарчук Серафим Владиславович, студент 4 р. н. факультету гуманітарних наук, спеціальності: 032 “Історія та археологія” адреса електронної пошти: serafym.tatarchuk@ukma.edu.ua підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «День Перемоги на шпальтах газет «Правда» та «Вечірній Київ» (1945-1965)» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами 3.1.1- 3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомлений;

- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;
- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь-який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи Unicheck.
- даю згоду на архівування моєї роботи в репозитаріях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

Підпис студента

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи

Тема: «День Перемоги на шпальтах газет «Правда» та «Вечірній Київ» (1945-1965)»

Автор: Татарчук Серафим Владиславович, студент 4-го р. н. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 032 «Історія та археологія» освітньої програми «Історія»

Науковий керівник: Хом'як Оксана Володимирівна, кандидат історичних наук, старший викладач

Захищена: " ____ " _____ 2023 р.

Короткий зміст роботи:

Робота є дослідженням висвітлення Дня Перемоги на сторінках радянських газет. В ній розглядаються особливості висвітлення Дня Перемоги в радянській пресі.

На підставі аналізу матеріалів газет «Правда» та «Вечірній Київ» а також із залученням наукових праць, з'ясується У першому розділі висвітлено місце преси в радянській пропаганді та історію Дня Перемоги як радянського свята. У другому розділі проаналізовано зображення Дня Перемоги на сторінках газет.

Зміст

Вступ.....	5
Розділ 1. Пропаганда і пам'ять.....	7
1.1 Преса і радянська пропаганда.....	7
1.2 День Перемоги в політиці пам'яті СРСР.....	12
Розділ 2. День Перемоги у радянській пресі.....	22
2.1. Роль вождя, партії і народу.....	22
2.2. Роль союзників по антигітлерівській коаліції.....	25
Висновки.....	33
Список використаних джерел та літератури.....	35

Вступ

Радянською пропагандою використовувалися різні методи впливу, включаючи радіо, плакати, і звичайно ж преса. День Перемоги уявляють як масштабне радянське свято, проте так було не завжди. Важливу роль у висвітленні цього свята відіграла преса. До того ж преса допомагала конструювати офіційну версію пам'яті. Ця робота присвячена розгляду зображення Дня Перемоги на сторінках радянської преси, а саме: газет «Правда» та «Вечірній Київ».

Серед іншого радянського спадку нам дістався і День Перемоги 9 травня. В суспільстві часто точилися дискусії щодо того чи залишати 9 травня вихідним днем і як потрібно вшанувати пам'ять. Ці фактори зумовлюють **актуальність** цього дослідження.

Метою дослідження є проаналізувати як газети «Правда» та «Вечірній Київ» висвітлювали День Перемоги у 1945-1965 роках.

Об'єктом дослідження є становлення Дня Перемоги як радянського свята.

Предметом дослідження є висвітлення Дня Перемоги на шпальтах газет «Правда» та «Вечірній Київ» у 1945-1965 роках.

Для досягнення поставленої мети такі **завдання**:

1. Проаналізувати історію появи Дня Перемоги як радянського свята.
2. Проаналізувати зображення Дня Перемоги на шпальтах газет.

У роботі використовується така **методологія** як критичний аналіз джерел, метод аналізу та синтезу.

Історіографія. Сергій Єкельчик в праці «Український досвід Другої світової війни» розглядає постання радянського міфу «Великої Вітчизняної».

Дослідник зокрема описує творення пам'яті про Другу світову війну в СРСР та необхідність нової пам'яті.¹

У роботі Джефрі Брукса «Thank You, Comrade Stalin!: Soviet public culture from revolution to Cold War» описується роль преси в радянській пропаганді. Зокрема подається історія преси в СРСР.²

Михайло Габович у статті «Victory Day before the cult. War commemoration in the USSR 1945-1965» окреслює історію Дня Перемоги та зміни його статусу, які відбувалися протягом цього часу.³

Хронологічними рамками дослідження є 1945-1965 роки. Це зумовлено тим, що у цих роках відбувалися основні зміни у відзначенні Дня Перемоги.

Джерельна база дослідження зумовлена доступністю джерел. Джерелами є газета «Правда»; газета «Вечірній Київ», загалом було опрацьовано 17 статей зі згаданих газет.

Структура роботи зумовлена її метою. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел та літератури.

¹ Єсельчик С. Пам'ять війни. Український досвід Другої світової війни. – Київ, Медуза 2020. 272 с.

² Brooks J. Thank You, Comrade Stalin!: Soviet public culture from revolution to Cold War. Princeton. Princeton University Press. 2001. 319 p.

³ Gabowitsch M. Victory Day before the cult. War commemoration in the USSR 1945-1965. The memory of the Second World War in Soviet and Post-Soviet Russia. /edited by D. Hoffman. New York. 2022. P. 64-85.

Розділ 1. Пропаганда і пам'ять

1.1. Преса і радянська пропаганда

Розвиток радянської преси як засобу пропаганди набув особливого розмаху під час та після завершення Другої світової війни. На прикладі головної радянської газети «Правда», а також київської газети «Вечірній Київ» спробуємо висвітлити про що і як писала преса, а також які наративи радянська пропаганда поширювала у пресі під час німецько-радянської війни.

Більшовики розуміли, що змінити свідомість людей лише за допомогою репресій неможливо. Пропагандою зазвичай називають поширення нових ідей. Для цього в пропаганді використовується вплив на людей за допомогою різних засобів, таких як кіно, телебачення, література, радіо або преса.⁴

Для того щоб втримати владу, було необхідно здобути підтримку селян, які становили більшість населення. Тож головним завданням пропаганди стало поширення декрету про землю.⁵ Одним із способів пропаганди в той час було відправлення на село агітаційних поїздів. Цьому надавалося велике значення, тому серед активістів одного з таких поїздів був народний комісар внутрішніх справ Григорій Петровський.⁶

Ще однією з форм пропаганди був плакат. Плакат вирізнявся ще й тим, що в умовах дефіциту паперу дозволяв охопити значну аудиторію. До того ж відображену на ньому ідею, може швидко сприйняти навіть людина, яка не вміє читати. Всі радянські органи які відповідали за пропаганду почали друкувати плакати.⁷ Важливими також були книги, зокрема художня література головною метою якої стає творення «нової людини». Читацькі

⁴ Шліхта Н. Історія радянського суспільства: Курс лекцій.- 2-ге вид., переробл. і доп.- Харків: Акта, 2015. С. 46.

⁵ Kenez P. The struggle for the peasants. // Kenez P. The Birth of the Propaganda State. Soviet Methods of Mass Mobilization, 1917-1929. Cambridge, Cambridge University Press. 1985. P. 52.

⁶ Там само. С. 59.

⁷ Kenez P. The political use of books, films, and posters. // Kenez P. The Birth of the Propaganda State/ Soviet Methods of Mass Mobilization, 1917-1929. P. 112.

запити контролювалися за допомогою бібліотек, бо за списками книг у бібліотеках, люди могли знайти тільки «правильні» книги.⁸ У пропаганді також використовувалася преса, про що далі йтиметься докладніше.

Після захоплення влади наприкінці 1917 року, більшовики закрили газети, які не підтримували новий уряд. Наступного року було закрито решту соціалістичних газет та посилено контроль шляхом націоналізації виробництва паперу.⁹ З січня 1918 року функції цензора виконував Революційний трибунал друку. За новини, які влада вважала неправдивими, трибунал міг оштрафувати, або позбавити політичних прав чи ув'язнити.¹⁰ Влітку 1922 року, замість Революційного трибуналу було створено Головне управління у справах літератури та видавництв. Воно підпорядковувалося Комісаріату освіти, проте пізніше перейшло під контроль Надзвичайної Комісії та відділу агітації і пропаганди ЦК.¹¹

Радянська преса мала важливу відмінність від преси в інших країнах. На Заході преса виникала незалежно від держави, а в Радянському Союзі держава намагалася контролювати практично всі сфери життя. Радянська система обмежувала діяльність журналістів. До того ж, оскільки належність до партії була основним критерієм для кар'єрного просування, журналісти не мали підстав для об'єктивності в роботі.¹²

Центральні видання, такі як газета «Правда», швидко відокремилися від інших «масових газет». У центральній пресі публікувалися партійні послання, і також їх поширювали місцеві видання. Незважаючи на зростання інших засобів поширення інформації, таких як радіо, газети не втрачали своєї

⁸ Шліхта Н. Історія радянського суспільства: Курс лекцій. С. 66.

⁹ Brooks J. The Monopoly of the Printed Word: From Persuasion to Compulsion. // Brooks J. Thank You, Comrade Stalin!: Soviet public culture from revolution to Cold War. Princeton University Press. 2001. P. 3-4.

¹⁰ Там само. С. 4.

¹¹ Там само.

¹² Там само. С. 9.

популярності, бо їх могли точно цитувати офіційні особи та активісти з усього Радянського Союзу.¹³

Газету «Правда» заснував Володимир Ленін ще 1912 року. Після Жовтневого перевороту 1917 року «Правда» почала виходити як видання Центрального Комітету більшовицької партії.¹⁴ «Правда» прямо підпорядковувалась Центральному Комітету партії, членом якого був зокрема і її головний редактор. Особливе становище «Правди» проявлялося також у тому, що інші радянські газети передруковували її матеріали, при цьому сама «Правда» не передруковувала їхні матеріали.¹⁵

Існували також і місцеві видання, одним з яких було «Вечірній Київ». Газета виникла 1906 року під назвою «Вечерняя газета». Однак скоро її видання було заборонено. У 1927-1930-х роках газета видавалася російською мовою.¹⁶ З червня 1951 року випуск газети відновився українською мовою. До 1990 року вона видавалася як газета міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради.¹⁷

У газетах читачам розповідалися найважливіші новини а також що думати про те чи інше явище. Крім того, в газетах були розповіді про події в країні та за її межами. Від центральної преси «масові» газети відрізнялися більшою доступністю і меншою кількістю спеціалізованих термінів. У пресі також публікували ретельно відібрані чи просто вигадані листи до редакції,

¹³ Там само. С. 5-6.

¹⁴ Röppel L. The rhetoric of Pravda editorials: a diachronic study of a political genre. Stockholm, Stockholm University. 2007. P. 47.

¹⁵ Там само. С. 48.

¹⁶ Задорога А. Вечірній Київ.// Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. <https://esu.com.ua/article-33830>, дата звернення: 28.04.2023.

¹⁷ Там само.

авторів яких підписували як активістів, з тем які стосувалися справ на місцях.¹⁸

Нас сторінках преси також пропагувався образ зразкового радянського громадянина. Таку роль відводили зокрема вченим, дослідникам і льотчикам. За задумом радянського керівництва, наука мала витіснити релігію і допомогти трансформувати суспільство.¹⁹ При цьому щодо старших вчених, таких як наприклад Іван Мічурін, риторика пропаганди спиралася на порівнянні нібито жахів, які ті переживали за старого режиму, і розквіту кар'єри, якого вони досягли в радянській науці. У випадку молодших вчених, таких як Трохим Лисенко, цінність для пропаганди полягала у самому факті їхнього зростання в радянській системі.²⁰

Радянська преса також грала свою роль під час німецько-радянської війни. 22 червня 1941 року у «Правді» вийшли звичайні новини. Наступного дня газета опублікувала радіозвернення В'ячеслава Молотова, в якому той закликав об'єднатися навколо партії, уряду та вождя. Обличчя Сталіна заповнювало першу сторінку «Правди», хоча він вперше виступив зі зверненням тільки 3 липня.²¹

Під час війни з'явилося багато переплетених наративів і точок зору, з'явилося багато нових оповідачів. Письменники, поети, журналісти, офіційні особи почали в різний спосіб використовувати пресу заради перемоги над ворогом.

На початку німецького вторгнення преса писала виключно про перемоги радянських військ, приховуючи реальне становище. Наступного дня після

¹⁸ Brooks J. The Monopoly of the Printed Word: From Persuasion to Compulsion. // Brooks J. Thank You, Comrade Stalin!: Soviet public culture from revolution to Cold War. P. 6-7.

¹⁹ Brooks J. The Economy of the Gift: "Thank You, Comrade Stalin, for a Happy Childhood". // Brooks J. Thank You, Comrade Stalin!: Soviet public culture from revolution to Cold War. Princeton, Princeton University Press. 2001. P. 97.

²⁰ Там само. С. 98.

²¹ Brooks J. Many Wars, One Victory. // Brooks J. Thank You, Comrade Stalin!: Soviet public culture from revolution to Cold War. Princeton, Princeton University Press. 2001. P. 159.

нападу Німеччини «Правда» писала про завдання нападникові потужного удару. Навіть наприкінці червня, коли пало перше велике місто Мінськ, газети продовжували друкувати статті у переможному тоні.²²

Коли Радянський Союз зазнавав поразок на полі бою та втрачав місто за містом, Сталін став менше з'являтися у газетних публікаціях, натомість на перший план вийшли журналісти. У січні 1942 року після оборони Москви редакція «Правди» писала про виховану Сталіним армію, що примножуватиме славу радянської зброї.²³

У 1930-х роках «Правда» часто показувала Сталіна як історичну особу, але з початку німецького вторгнення і до 1943 року, в газеті рідко присвячували статтю його заявам чи рішенням. 23 червня 1942 року, редакція «Правди» підбиваючи підсумки року, не посилалася на нього. Навіть деякі накази Сталіна редакцією видавалися без підпису його іменем.²⁴

Коли хід війни змінився на користь Радянського Союзу, Сталін повернувся у публічний простір, і виникли нові стратегії пропаганди. Преса почала друкувати листи з подяками «вождю» за «визволення» міст. Разом з тим, преса почала вихвалити військовий геній «вождя», а також описувати його зустрічі з іноземними дипломатами та відвідування офіційних заходів.²⁵ Також на початку 1943 року почалося видання «наказів» генералам, пропаганда намагалася створити враження, ніби військові дії відбувалися безпосередньо під його командуванням.²⁶

Впродовж війни преса просувала тези про «народи» та «єдність великої родини». Однак кореспонденти частіше писали про солдатів і цивільних не загострюючи увагу на національності. З 1943 року у пресі з'являється наратив про «великих предків» що проявилось у появі розповідей про «славу

²² Там само. С. 161.

²³ Там само. С. 164

²⁴ Там само. С. 165

²⁵ Там само. С. 186

²⁶ Там само

російських, українських та білоруських земель» та про «бойову єдність слов'янських народів».²⁷

Після війни, головною тематикою новин «Правди» було соціалістичне будівництво. В газеті публікувалися статті про вчених і виконання ними патріотичного обов'язку, та про промисловість. З 1946 року виходили статті з закликами до виконання нових планів і ототожнювання радянського життя з великими будівельними проектами, які втілювали радянську винятковість.²⁸

Таким чином, з приходом до влади більшовиків, була закрита нелояльна преса. З преси що виходила, особливо виділялася газета «Правда», оскільки вона була органом Центрального Комітету партії. Серед іншого газета повідомляла новини з офіційною точкою зору, а також створювала образ зразкового громадянина. Преса загалом і газета «Правда» зокрема, була важливим елементом у радянській пропаганді.

1.2. День Перемоги в політиці пам'яті СРСР

День Перемоги не одразу став тим масштабним радянським святом, яким його уявляють. Воно пройшло шлях від вихідного дня, до звичайного робочого і знову до вихідного. На свято впливали різні фактори, якісь з них послаблювали, а якісь підсилювали його значення.

Першими капітуляцію Німеччини підписали союзники 7 травня 1945 року, а наступного дня - 8 травня 1945 року - такий самий акт про капітуляцію Німеччини був підписаний у радянській ставці. Так 9 травня було запроваджене за наказом Сталіна як «день перемоги радянського народу».

²⁷ Там само. С. 188

²⁸ Brooks J. The Theft of The War. // Brooks J. Thank You, Comrade Stalin!: Soviet public culture from revolution to Cold War. Princeton. Princeton University Press. 2001. P. 198.

Цей день 9 травня був вихідним тільки у 1946 та 1947 роках, проте з 1948 року цей день знову став звичайним робочим днем в календарі.²⁹ Можна виділити кілька причин такого рішення. Зокрема, могло йтися про небажання, щоб велика кількість свят на початку травня заважала виконанню планів на виробництвах.³⁰ З іншого боку, на думку Сергія Єкельчика, могло йтися і про побоювання що свято може загрожувати розумінню Сталіна як «універсального творця і благодійника, який дає людям все необхідне».³¹

Це побоювання проявилось і в подальших діях. У лавах радянської армії воювали мільйони людей, і після війни деякі з них почали об'єднуватися в організації, що влада сприйняла негативно. З точки зору влади, ветерани не були соціальним класом в марксистському розумінні, а отже фактично їхнє існування відкидалось.³²

Державою ветерани розглядалися як звичайні громадяни, які колись служили в армії, а отже яким не потрібна спеціальна організація. До того ж, гіпотетична ветеранська організація могла загрожувати монополії більшовицької партії на владу.³³ Тож перетворення Дня Перемоги на звичайний робочий день могло бути однією з дій з боку Сталіна, для того щоб монополізувати перемогу у війні.

Крім того після війни, почалося створення радянської версії історії війни. Істориків не допускали до архівів, а генералам було заборонено публікувати мемуари. Хоча Сталін і змусив мовчати діячів літератури, істориків та ветеранів, все одно потрібно було написати історію війни.

²⁹ Гриневич В. Міт війни та війна мітів. Критика, - 2005. С. 7.

³⁰ Єкельчик С. Пам'ять війни. Український досвід Другої світової війни. – Київ, Медуза 2020, С. 124.

³¹ Там само.

³² Edele M. The Struggle for Organization. // Edele M. Soviet Veterans of the Second World War: A Popular Movement in an Authoritarian Society, 1941-1991. Oxford, Oxford University Press. 2008. P. 156.

³³ Там само.

Створена офіційна версія історія зосереджувалася на Сталіні. До неї були включені ідеї «активної оборони» та «контрнаступу».³⁴

Одним з завдань офіційної версії було показати, що відступ радянської армії на початку німецького вторгнення був заздалегідь спланованою тактикою оборони, а також пояснював необхідність відступу для подальшої перемоги. До того ж перемогу використовували для виправдання жертв довоєнного часу, а увага була зміщена з солдатів і командирів на систему, якою ними керувала.³⁵

Як уже зазначалося, День Перемоги з 1948 року став звичайним робочим днем. Однак усупереч поширеному уявленню, скасування вихідного дня на День Перемоги не означало скасування самого свята і припинення церемоній вшанування пам'яті. Все ж 9 травня лишалося приводом для виставок, мітингів, лекцій та екскурсій.³⁶ За часів Сталіна День Перемоги був приводом для вшанування військової могутності Радянського Союзу, партійного керівництва і, найголовніше самого «вождя». Так перемогу у війні було записано в ряд досягнень соціалізму.³⁷

Незважаючи на великі втрати у війні, у самому Радянському Союзі крім братських могил в перші роки після війни було побудовано тільки декілька меморіалів. Найважливіший радянський меморіал був побудований за межами СРСР, у берлінському Трептов-парку. Він являв собою більше звернення Сталіна до противників у Холодній війні, ніж місце для

³⁴ Mann Y. Situating Stalin in the history of the Second World War. The memory of the Second World War in Soviet and Post-Soviet Russia. /edited by D. Hoffman. New York. 2022. P. 47.

³⁵ Там само. С. 48.

³⁶ Gabowitsch M. Victory Day before the cult. War commemoration in the USSR 1945-1965. The memory of the Second World War in Soviet and Post-Soviet Russia. /edited by D. Hoffman. New York. 2022. P. 64.

³⁷ Там само. С. 68.

вшанування пам'яті радянськими людьми.³⁸ Великі меморіальні комплекси в СРСР будуть збудовані вже після смерті Сталіна.

В культурі перших повоєнних років, зокрема в кінематографі, увагу також сконцентровано на особі Сталіна. Яскравим прикладом є фільм 1949 року «Падіння Берліна». Цей фільм є скоріше панегіриком, ніж фільмом про війну. Увага у ньому фокусується в першу чергу на «героїзмі» Сталіна, який мудро вів своїх генералів до перемоги.³⁹

За часів Хрущова День Перемоги продовжували відзначати, особливо на колишніх окупованих територіях. Від вшанування пам'яті неможливо було відмовитись, оскільки воно могло залучити велику кількість живих свідків, що надавало святкуванню автентичності, переваги якої не було наприклад у свята День Жовтневої революції 1917 року. Крім того, події війни були свіжими в пам'яті місцевих, тому святкування давало державі нагоду подати офіційну версію подій.⁴⁰

Також, хоча і дуже обережно, Хрущов все ж дозволив створення організації ветеранів. Загалом до 1956 року ставлення радянської влади до ветеранських організацій змінилося на краще. Можливо цьому сприяв позитивний досвід зустрічі з делегацією американських ветеранів на святкуванні річниці зустрічі радянських і американських військ на Ельбі.⁴¹

31 липня 1956 року для міжнародної пропаганди у ветеранських організаціях по світу, та зустрічей з іноземними гостями в Радянському Союзі, Центральний Комітет ухвалив рішення створити Радянський комітет

³⁸ Markwick R. The Great Patriotic War in Soviet and Post-Soviet Collective Memory/ The Oxford Handbook of Postwar European History. / Dan Stone (ed). Oxford. 2012. P. 696.

³⁹ Youngblood D. A War Remembered: Soviet Films of the Great Patriotic War. The American historical review. 2001. P. 844.

⁴⁰ Gabowitsch M. Victory Day before the cult. War commemoration in the USSR 1945-1965. P. 69.

⁴¹ Edele M. The Struggle for Organization. // Edele M. Soviet Veterans of the Second World War: A Popular Movement in an Authoritarian Society, 1941-1991. P. 162.

ветеранів війни.⁴² Передбачалося, що організація буде мати також і внутрішні функції. До них віднесли облік ветеранів війни, видання літератури та догляд за військовими меморіалами.⁴³ Після створення офіційної організації, на місцях ветерани почали створювати свої організації. Радянський комітет ветеранів війни намагався протидіяти цьому, наказуючи місцевим організаціям розпуститися. Але реальних засобів змусити виконати такі вимоги у комітету не було.⁴⁴

Зміни також торкнулися офіційного подання історії війни. У новій офіційній історії, домінуюча роль у досягненні перемоги була відведена партії. Разом з тим, військову літературу сталінського часу було піддано критиці. Критика полягала у тому, що література спотворює події війни, а військових істориків звинуватили у підлабузництві.⁴⁵

Оскільки за Хрущова було розвінчано культ Сталіна, військові діячі у своїх мемуарах описували Сталіна як головного винуватця невдач.⁴⁶ Разом з тим, під час роботи над офіційним варіантом історії війни, історики та представники партії виявили, що ім'я і культ особи Сталіна в тій чи іншій формі переплетено з історією війни.⁴⁷ Сталіна звинувачували у тому що він недооцінив загрозу війни і не підготувався належним чином до війни. А головні заслуги у керівництві народом і опорі загарбникам відводилися не Сталіну а партії.⁴⁸

У культурі того часу було відносно послаблення, яким скористалися кілька режисерів. Революційним був акцент на окремому радянському громадянині. Таким прикладом є фільм «Доля людини» знятий за

⁴² Там само. С. 163

⁴³ Там само. С. 163-164

⁴⁴ Там само. С. 171

⁴⁵ Mann Y. Situating Stalin in the history of the Second World War. The memory of the Second World War in Soviet and Post-Soviet Russia. P. 49.

⁴⁶ Там само. С. 50.

⁴⁷ Там само.

⁴⁸ Там само. С. 51.

однойменним твором Михайла Шолохова. Головний герой фільму воює з німцями, щоб врятувати свою сім'ю, а не партію чи вождя.⁴⁹

Також було розпочато будівництво великих меморіальних комплексів. Такий як наприклад меморіал Сталінградської битви, будівництво якого почалось 1958 року, а відкриття відбулося 1967 року. Для проектування пам'ятників, радянське Міністерство культури проводило закриті конкурси серед вибраних членів спілки архітекторів.⁵⁰

Найбільш помітну роль у створенні радянських меморіалів відіграв Євгеній Вучетич. Зокрема він очолював проектування уже згаданого радянського меморіалу у Трептов-парку в Берліні. А 1958 року його призначили керівником проекту меморіалу Сталінградської битви.⁵¹ У центрі проекту цього меморіалу величезна 85 метрова статуя, яка на момент відкриття була найвищою у світі. За початковим планом статуя мала бути вдвічі нижчою, але Хрущов наполіг на збільшенні висоти, щоб вона була більшою ніж у Статуї Свободи в США.⁵²

Однією з особливостей радянських меморіалів є те, що вони зображують учасниками бойових дій лише чоловіків. Хоча статуя в меморіалі Сталінградської битви зображує жінку з мечем, вона символізує не внесок жінок, а є абстрактною фігурою. Усі менші статуї в меморіальному комплексі зображують чоловіків.⁵³

Ще одним прикладом такого підходу є монумент «Битва за Дніпро» у Києві. Монумент зображує радянських солдат під час форсування Дніпра

⁴⁹ Youngblood D. A War Remembered: Soviet Films of the Great Patriotic War. P. 847.

⁵⁰ Hoffman D. Representations of gender in Soviet war memorials. The memory of the Second World War in Soviet and Post-Soviet Russia. / edited by D. Hoffman. New York. 2022. P. 110-111.

⁵¹ Там само. С. 111.

⁵² Там само.

⁵³ Там само.

1943 року. Усі зображені на ньому солдати є чоловіками і лише одна жінка в ролі медика, тобто тільки як допомога солдатам.⁵⁴

Після усунення від влади Хрущова, нова зміна у вшануванні пам'яті про війну в СРСР настала 1965 року, коли свято День Перемоги було повернуте як вихідний день. Одним з пояснень такого кроку може бути пошук радянською владою нового джерела легітимності, адже революція 1917 року ще більше віддалилася у часі, а війна торкнулася кожної радянської людини і багато радянських керівників могли представити себе як покоління війни.⁵⁵

На рішення могла вплинути також і зовнішньополітична ситуація. За західнонімецьким законодавством, термін давності нацистських злочинів спливав 8 травня 1965 року. Західнонімецький уряд опирався ініціативам щодо скасування позовної давності, що викликало занепокоєння не тільки в СРСР, але і в США та західних сусідів Німеччини.⁵⁶

Для радянського керівництва міжнародний авторитет був не менш важливим ніж внутрішня легітимність. Одним з джерел цього авторитету залишалася перемога у війні. Тож масштабне святкування і відновлення вихідного, виглядало гарною відповіддю на міжнародні виклики.⁵⁷

Ще одним мотивом повернути вихідний день на думку Михайла Габовича, може бути спроба управління суспільними настроями. У першій половині 1960-х років, у Радянському Союзі відбулася хвиля страйків, які були жорстоко придушені, наприклад як 1962 року у Новочеркаську. Причинами страйків були зокрема тяжкі умови праці значної частини населення.⁵⁸

⁵⁴ Там само. С. 114.

⁵⁵ Gabowitsch M. Victory Day before the cult. War commemoration in the USSR 1945-1965. P. 74.

⁵⁶ Там само. С. 75.

⁵⁷ Там само. С. 76.

⁵⁸ Там само. С. 77.

Для виправлення ситуації, нове радянське керівництво почало спроби реформ законодавства щодо умов праці. Зокрема у лютому 1965 року президія ЦК розглянула проект закону щодо основ трудового законодавства, в якому було положення про два нові неробочі дні 8 березня і 9 травня.⁵⁹ Запровадження двох нових вихідних давало людям більше вільного часу, а отже давало можливість управляти настроями у суспільстві.⁶⁰

В цей час також був доданий елемент святкування «Великої Перемоги» і демонстрації військової могутності держави що крім повернення вихідного дня проявилось у проведенні парадів.⁶¹ Паради проводилися в ювілейні роки, в Москві і Києві паради відбувалися у 1965 та 1990 роках.⁶² Самі по собі паради не мали жодного стосунку до вшанування пам'яті, але в умовах Холодної війни, вони давали можливість продемонструвати військову могутність СРСР.⁶³

День Перемоги набув сакрального значення, радіо та телебачення запровадили хвилину мовчання. Мітинги і виставки відбувалися протягом тижня до Дня Перемоги щоб привернути людей до міфології війни.⁶⁴ Як зазначає Сергій Єскельчик, для Брежнєва було важливим перетворити атмосферу цього дня з траурно-урочистої на просто урочисту.⁶⁵

У сучасній Росії перемога Радянського Союзу у Другій світовій війні є єдиною важливою опорою пострадянської ідентичності. Адже для неї, як

⁵⁹ Там само.

⁶⁰ Там само.

⁶¹ Єскельчик С. Пам'ять війни. Український досвід Другої світової війни. С.135.

⁶² Пастушенко Т. Титаренко Д. Чебан О. 9 травня 2014-2015рр. в Україні: старі традиції – нові церемонії відзначення. / Український історичний журнал №3, 2016. С. 109.

⁶³ Єскельчик С. Пам'ять війни. Український досвід Другої світової війни. С. 137.

⁶⁴ Markwick R. The Great Patriotic War in Soviet and Post-Soviet Collective Memory. / The Oxford Handbook of Postwar European History. / Dan Stone (ed). Oxford. 2012. P. 701.

⁶⁵ Єскельчик С. Пам'ять війни. Український досвід Другої світової війни. С. 136.

правонаступниці СРСР, неможливо викреслити з національного нарративу історію державного насильства.⁶⁶

Наратив перемоги є настільки важливим, що будь-які сумніви чи незручні питання прирівнюються до злочину. Крім того, тема перемоги Радянського Союзу у війні використовується Росією для виправдання агресії щодо сусідніх країн, та для обґрунтування претензій на роль «великої держави».⁶⁷

Тож, День Перемоги був вихідним лише перші два роки, а потім став робочим днем. Причинами переважно було побоювання що святкування загрожуватиме культурі особи вождя. Після смерті Сталіна і приходу до влади Хрущова, лише відбувалися деякі зміни пов'язані з відмовою від культу вождя. А після усунення Хрущова від влади День Перемоги став вихідним днем.

Отже, преса була важливою складовою радянської пропаганди. Розуміючи важливість преси більшовики після приходу до влади встановили монополію серед іншого на друк газет. Газета «Правда» займала у радянській пресі особливе місце, що зокрема проявлялося у тому, що її матеріали передруковували інші радянські газети. Існували також різні місцеві видання. Центральна преса зокрема розповідала про події з офіційної точки зору, а також формувала образ зразкового радянського громадянина.

Під час німецько-радянської війни преса також відігравала свою роль. На початку, коли становище СРСР було не надто добрим, на перший план вийшли журналісти. Коли стало зрозуміло, що хід війни змінився на користь СРСР, у пресу повернулися стратегії пропаганди за участі вождя.

Після капітуляції Німеччини, в Радянському Союзі був запроваджений День Перемоги який спочатку був вихідним днем, однак через два роки був

⁶⁶ Журженко Т., Льюїс С., Федор Д., Війна і пам'ять в Росії, Україні та Білорусі. Україна модерна. 2018, С. 11.

⁶⁷ Там само. С. 11-12.

зроблений робочим днем. Зроблено це було як з економічних так і з ідеологічних причин.

З одного боку велика кількість свят могла негативно вплинути на продуктивність роботи. З іншого свято могло загрожувати культу особи вождя. З цієї причини зокрема було негативне ставлення до спроб ветеранів війни об'єднатися в організацію. Також на початку не було створено великих меморіалів, а найголовніший меморіал взагалі був побудований за межами СРСР.

Однак День Перемоги як свято не зник, і його продовжували відзначати. Відзначення цього дня давало можливість залучення великої кількості живих свідків, що надавало святу автентичності. Після смерті Сталіна було дозволено створення ветеранської організації.

Також було побудовано великі меморіали, такий як меморіал Сталінградської битви. А послаблення в культурній сфері дало деяким режисерам можливість зробити у фільмах про війну акцент на людині.

1965 року День Перемоги було повернуто як вихідний день. Для цього були внутрішні причини. Такими причинами були наприклад пошук радянською владою нового джерела легітимності. Також до них можна віднести спробу управління настроями у суспільстві шляхом збільшення кількості вихідних днів. Були також і зовнішньополітичні причини, оскільки перемога у війні була головним джерелом міжнародного авторитету Радянського Союзу. Саме в цей час був створений той наратив Дня Перемоги, який в сучасній Росії переріс в один з інструментів агресії.

Розділ 2. День Перемоги у радянській пресі

2.1. Роль вождя, партії і народу

У цьому розділі розглядатиметься День Перемоги в радянській пресі у 1945 – 1965 роках. Дати 1945 береться як рік першого святкування перемоги і 1965 рік як рік коли відбулася зміна у радянському вшануванні пам'яті про війну і День Перемоги було відновлено у якості неробочого дня.

Як уже зазначалося преса була важливим елементом радянської пропаганди. Головною газетою була «Правда», адже вона підпорядковувалася Центральному Комітету КПРС. Також видання місцеві, такі як газета «Вечірній Київ».

Серед тем висвітлених у газетних статтях, можна виділити культ особи вождя, роль партії та народу, а також образ союзників по антигітлерівській коаліції.

Всього у газетних випусках розглянутих років було вибрано 17 статей у яких згадується роль Сталіна, партії та народу а також роль союзників по антигітлерівській коаліції. Згадки про Сталіна як «натхненника і організатора перемоги» трапляються у 8 статтях, тобто у 47%. Про партію загалом згадується у 14 статтях або в 82%.

При цьому про роль партії разом зі згадкою про «вождя» є у 6 статтях тобто у 35% статей, або у 42% згадок про партію. Про партію як єдиного «натхненника і організатора перемоги» у 57% згадках про партію. Про народ у статтях також пишуть. Про нього є згадки у 82% випадків, або 14 статтях. При цьому в усіх випадках у статтях пишуть, що народ здобув перемогу не сам, а під керівництвом «вождя» або партії.

У пресі перших післявоєнних років простежується культ особи вождя. Наприклад у випусках газети «Правда» за 1945-1950 роки присвячених Дню Перемоги, на першій сторінці, де зазвичай розміщується найважливіше,

наявний портрет Сталіна. Газетні статті цих років головну роль у перемозі у війні відводять саме «вождю».

На першій сторінці випусків також розміщені привітання військового міністра. У привітаннях військових міністрів 1946 – 1952 роки Сталіна називають «великим вождем і полководцем».⁶⁸ І разом з тим відзначається, що перемогу було отримано завдяки його «мудрому керівництву». Однак з 1953 року ім'я Сталіна у привітаннях більше не згадується.

У випусках цих років також є статті без авторства «Свято Перемоги». В цих статтях так само наявне прославлення Сталіна і подання перемоги у війні як його заслуги. Зокрема в одній з таких статей зазначається що перемогу Радянському Союзу забезпечив Сталін як «натхненник і організатор перемоги, великий вождь і полководець».⁶⁹ Також «вождю» приписують «підйом радянської військової науки яка довела свою повну перевагу у війні».⁷⁰

Також у випусках присутні статті. У таких статтях Сталіна також називають «натхненником і організатором» перемоги.⁷¹ Роль Сталіна автор вбачає у тому, що той «майстерно розгадував задум противника і обирав вирішальний момент для удару».⁷² Крім того більш розгорнутим є прославлення Сталіна, який «втілює ясний і тверезий розум великого народу», а тому «безпомилково визначив шлях перемоги».⁷³

Окрім звеличення «вождя», преса тих років писала і про роль партії. У привітаннях військових міністрів 1946-1950 років роль партії згадується, але при цьому головна роль переможця відводиться «вождю». Після 1953 року,

⁶⁸ Булганін Н. Приказ Министра Вооруженных сил Союза ССР. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1947. №114. 9 мая. С. 1.

⁶⁹ Б. а. Праздник Победы. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1946. №110. 9 мая. С. 1.

⁷⁰ Там само.

⁷¹ Минц И. Народ-победитель. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1946. №110. 9 мая. С. 2.

⁷² Там само.

⁷³ Там само.

тобто після смерті Сталіна, образ «натхненника і організатора усіх перемог», переходить до Комуністичної партії Радянського Союзу.⁷⁴

У газетних статтях роль партії описується в тому, що перемога у війні стала результатом «мудрої і далекоглядної сталінської політики більшовицької партії, яка підготувала країну до активної оборони».⁷⁵ Партія також описується як та сила яка «згуртувала радянських людей у єдиний бойовий табір і спрямувала всі їх зусилля до мети досягнення перемоги над ворогом».⁷⁶

У пресі писали також про роль народу. Однак, як уже зазначалося, згадки про цю роль наявні тільки разом зі згадками про роль Сталіна або партії. Тобто згадується що народ здобув перемогу, але не сам, а під чийось керівництвом. У привітаннях військових міністрів 1946 до 1952 року мова йде про те, що перемогу народ здобув під керівництвом «вождя».

З 1953 року роль керівника з яким народ здобув перемогу займає Комуністична партія. Так у привітанні військового міністра 1950 року відзначено, що радянський народ здобув перемогу «керований партією більшовиків».⁷⁷

Роль народу у статтях полягає у тому, що він «врятував не лише Радянський Союз, а і все людство».⁷⁸ Також відзначається, що «в ім'я перемоги радянський народ поніс великі жертви і численні страждання».⁷⁹ На

⁷⁴ Жуков Г. Наказ Міністра Оборони Союзу РСР. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1955. №108. 9 травня. С. 1.

⁷⁵ Б. а. Праздник Победы. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1946. № 110. 9 мая. С. 1.

⁷⁶ Грітчин Н. Велика перемога радянського народу. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1954. №108. 8 травня. С. 2.

⁷⁷ Василевский А. Приказ Военного Министра Союза ССР. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1950. №129. 9 мая. С. 1.

⁷⁸ Б. а. Праздник Победы. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1946. № 110. 9 мая. С. 1.

⁷⁹ Б. а. Праздник Победы. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1947. № 114. 9 мая. С. 1.

доказ чого в одній зі статей наводяться втрати Радянського Союзу в 7 мільйонів людей.⁸⁰

Про роль народу згадується також у зверненні ЦК КПРС «До урядів, парламентів і народів усіх країн». У цьому зверненні зазначається, що радянський народ виніс основний тягар боротьби і в цьому є його історичний подвиг.⁸¹ Вочевидь на підтвердження цього, подаються радянські втрати у 20 мільйонів людей.⁸²

Отже, у пресі описується роль «вождя», роль партії а також згадується про роль народу. З 1946 до 1952 року основну роль переможця преса відводить саме Сталіну. У газетних статтях його називають «натхненником і організатором перемоги».

Роль партії згадується, але спочатку тільки разом з роллю вождя. Однак після 1953 року роль «натхненника і організатора перемоги» повністю переходить до партії. Про роль народу згадується лише разом з роллю вождя або партії під керівництвом яких діяв цей народ. Взагалі автори газетних статей не надто загострюють на цій ролі увагу.

2.2. Роль союзників по антигітлерівській коаліції

У підрозділі розглядається як у пресі описували роль союзників по антигітлерівській коаліції. Щодо цієї ролі у пресі трапляються негативні і позитивні згадки.

Радянський Союз був учасником антигітлерівської коаліції, до якої також входили Велика Британія, США, та ще понад 50 країн, які

⁸⁰ Там само.

⁸¹ Б. а. До урядів, парламентів і народів усіх країн. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1965. №109. 11 травня. С. 1.

⁸² Там само.

приєднувалися до коаліції протягом війни.⁸³ 12 липня 1941 року Велика Британія та СРСР підписали угоду про взаємну допомогу та спільні дії проти Німеччини. Також в кінці вересня 1941 року була проведена конференція в якій брали участь представники США, СРСР та Великої Британії щодо надання взаємної економічної та військової допомоги.⁸⁴

Як було зазначено раніше, у газетних випусках розглянутих років було вибрано 17 статей у яких згадується роль «вождя», партії та народу а також роль союзників по антигітлерівській коаліції. Всього про те, що вирішальна роль у перемозі в війні належить Радянському Союзу згадується у 8 статтях, тобто у 47% випадків. З цього 87% згадок саме про вирішальну роль, і 12% згадок що СРСР вів війну один на один.

Однак про союзників також пишуть. Згадки про роль союзників по антигітлерівській коаліції у статтях згадується 23 рази. В позитивному світлі про союзників є 47% згадок. Разом з тим негативні згадки складають 52%. Негативні згадки про союзників у статтях стосуються відкриття другого фронту, або того що дії союзників обумовлені їхнім «імперіалізмом».

Теза про імперіалістів, які зростили ворога чи не допомагали, або готують нову війну, трапляється 8 разів або 66% негативних згадок. Про те, що союзники затягували відкриття другого фронту 4 рази, що є 33% негативних згадок про роль союзників. Разом з тим, 47% згадок про союзників є позитивними. З них 63% про боротьбу проти спільного ворога і 36% про внесок у перемогу інших країн.

У зверненнях військових міністрів за 1946 – 1955 роки країни-союзники взагалі не згадуються. У газетних статтях цих років союзники згадуються, однак згадуються у не дуже позитивному світлі. Головна роль переможця у статтях відводиться Радянському Союзу.

⁸³ Покровська І. Антигітлерівська коаліція. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. \ Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин; [редкол. Л. В. Губерський (голова) та ін.]. – Київ: Знання України, Т. 1. – 2004, С. 60.

⁸⁴ Там само. С. 61.

Газетні статті того часу писали про виняткову роль Радянського Союзу. Так в одній зі статей без авторства, як загальновідомий факт зазначається, що «Радянська Армія довгий час вела боротьбу один на один із загарбниками».⁸⁵ Роль країн-союзників у статті представлена негативно, що відкриття другого фронту трапилося лише після того, як Радянський Союз визволив свої землі і на його бік перейшли союзники Німеччини.⁸⁶

Маршал Радянського Союзу Василь Соколовський у статті «Велика перемога радянського народу» відводить Радянському Союзу вирішальну роль і негативно характеризує союзників. Зокрема він пише, що під час війни Англія і США «переслідували свої імперіалістичні інтереси», а тому і затягували відкриття другого фронту.⁸⁷

Про імперіалістів Англії і США пише також Генерал армії Василь Чуйков. Він розділяє «волелюбні народи світу зокрема народи США та Англії» та «імперіалістичні кола» цих держав. Також він зазначає, що «імперіалістичні кола» розглядали війну проти Німеччини лише як засіб усунення суперника для встановлення світового панування.⁸⁸

З 1955 року риторика щодо ролі союзників по антигітлерівській коаліції змінилася. Вочевидь, зміна риторики пов'язана з приходом до влади Хрущова. За його правління, СРСР у зовнішній політиці намагався досягти мирного співіснування та згортання конфронтації з США та загалом західними країнами.⁸⁹

⁸⁵ Б. а. Праздник Победы. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1947. № 114. 9 мая. С. 1.

⁸⁶ Там само.

⁸⁷ Соколовский В. Великая победа советского народа. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1949. №129. 9 мая. С. 2.

⁸⁸ Чуйков В. День Победы. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1950. №129. 9 мая. С. 2.

⁸⁹ Білоусов М. Хрущов Микита Сергійович. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. \ Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин; [редкол. Л. В. Губерський (голова) та ін.]. – Київ: Знання України, Т. 2. – 2004, С. 680-681.

У привітанні Міністра Оборони Союзу РСР зазначається, що радянська армія здобула перемогу «у бойовій співдружності з військами антигітлерівської коаліції – Франції, Англії і США».⁹⁰ Згадує про американських, англійських і французьких союзників і Маршал Радянського Союзу Іван Конєв. Він дорікає союзникам за відкриття другого фронту тільки у 1944 році, але разом з тим, відзначає їх боротьбу проти спільного ворога.⁹¹ А Микола Булганін у своїй промові додає до переліку союзників війська польські, чехословацькі, югославські, а також частини румунської і болгарської армій.⁹²

У зверненні 1960 року Міністр Оборони СРСР відзначає, що «у тісній єдності з Радянським Союзом боролись проти фашизму Сполучені Штати Америки, Англія, Франція та інші країни антигітлерівської коаліції».⁹³ Він також зазначає, що «цінний вклад у розгром ворога внесли народи Чехословаччини, Польщі, Румунії, Угорщини, Болгарії, Албанії та Югославії».⁹⁴

З 1961 по 1964 рік позитивні згадки країн-союзників зникають з привітань міністра оборони. Можливо, така зміна пов'язана зі значним зростанням напруги у відносинах СРСР і США в цих роках. Зокрема 1962

⁹⁰ Жуков Г. Наказ Міністра Оборони Союзу РСР. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1955. №108. 9 травня. С. 1.

⁹¹ Б. а. Доповідь Маршала Радянського Союзу І. С. Конєва. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1955. №108. 9 травня. С. 1.

⁹² Б. а. Промова товариша М. О. Булганіна. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1955. №108. 9 травня. С. 1.

⁹³ Малиновський Р. Наказ Міністра Оборони СРСР. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1960. №110. 9 травня. С. 1.

⁹⁴ Там само.

року виникла Карибська криза, коли через розміщення на Кубі радянських ракет, дві держави фактично опинилися за крок до війни.⁹⁵

У зверненні 1963 року з'являється теза, що «розгром загарбників нічого не навчив імперіалістів США, новоз'явлених претендентів на світове панування».⁹⁶ 1965 року Маршал Радянського Союзу Родіон Малиновський згадує у промові, що у війні проти Німеччини Радянський Союз був не сам, а його «бойовими союзниками були патріоти Польщі, Югославії, Чехословаччини, Албанії, Угорщини, Румунії».⁹⁷

Також до союзників він відносить «народи й армії США, Англії, Франції і всіх країн антигітлерівської коаліції».⁹⁸ Водночас він зазначає що «імперіалістичний табір, насамперед США, знов погрожують людству війною».⁹⁹

Одним з закидів до союзників є начебто небажання під час відкривати другий фронт. Взагалі відкриття другого фронту було одним з найбільш гострих у відносинах між учасниками антигітлерівської коаліції. Питання відкриття другого фронту Радянський Союз почав ставити одразу після німецького вторгнення. Але вирішення питання відкладалося.¹⁰⁰

Існували цілком об'єктивні причини, через які США та Велика Британія не могли швидко відкрити другий фронт. Відкриття фронту потребувало

⁹⁵ Галака П. Карибська криза. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. \ Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин; [редкол. Л. В. Губерський (голова) та ін.]. – Київ: Знання України, Т. 1. – 2004, С. 511.

⁹⁶ Малиновський Р. Наказ Міністра Оборони СРСР. Вечірній Київ: Газета Київського промислового обкому Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1963. №108. 9 травня. С. 1.

⁹⁷ Б. а. Промова товариша Р. Я. Малиновського. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1965. №108. 9 травня. С. 2.

⁹⁸ Там само.

⁹⁹ Там само.

¹⁰⁰ Константинов В. Другого фронту проблема в Другій світовій війні. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. \ Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин; [редкол. Л. В. Губерський (голова) та ін.]. – Київ: Знання України, Т. 1. – 2004, С. 367.

великої десантної операції, на яку у союзників у 1941 році не було ресурсів. Британська армія зазнала значних втрат при відступі з Франції у 1940 році, і на той час не встигла відновити свої сили. Американська армія на той час ще перебудовувалася.¹⁰¹

Іншим прикладом є теза про вирішальну роль Радянського Союзу та звинувачення союзників у недостатній допомозі. Після війни, радянська історіографія занижувала вплив на хід війни поставок від союзників. Нібито ці поставки становили тільки 4% радянського виробництва і взагалі не мали вирішального впливу.¹⁰² США запропонували Радянському Союзу допомогу одразу після початку німецько-радянської війни. Але разом з тим для надання цієї допомоги було потрібна підтримка всередині США. Франклін Рузвельт коли обирався президентом обіцяв, що американці не будуть брати участь у чужих війнах. Тож переконати американське суспільство у тому, що треба надавати допомогу було непростим завданням.¹⁰³

Восени 1941 року була проведена конференція з надання допомоги за участі СРСР, Великої Британії та США. Результатом конференції став план поставок Радянському Союзу озброєння, техніки та продовольства. Радянський Союз у свою чергу погодився надавати сировину.¹⁰⁴

Поставки авіаційного палива за 1941-1945 роки перевищили радянське виробництво. Тож без постачання палива радянська авіація не могла б підтримувати свої сили.¹⁰⁵ Крім того, автомобільний парк радянської армії

¹⁰¹ Там само.

¹⁰² Sokolov B. The role of lend-lease in Soviet military efforts, 1941-1945. *The Journal of Slavic Military Studies*, 1994. P. 567.

¹⁰³ Weeks A. Introduction // Weeks A. *Russia's Life-Saver Lend-Lease Aid to the U.S.S.R. in World War II*. Lexington Books, 2004, P. 4-5.

¹⁰⁴ Weeks A. The "Strange Alliance" Is Born. // Weeks A. *Russia's Life-Saver Lend-Lease Aid to the U.S.S.R. in World War II*. Lexington Books, 2004, P. 111

¹⁰⁵ Sokolov B. The role of lend-lease in Soviet military efforts, 1941-1945. P. 570.

також дуже залежав від західних поставок. Так до кінця війни майже 33% автопарку становили машини поставлені за ленд-лізом.¹⁰⁶

Також завдяки ленд-лізу робота радянського залізничного транспорту. Майже половина залізничних рейок які використовувалися в СРСР під час війни були отримані з США. А поставки вантажних вагонів у десять разів більше за обсяг виробленого радянською промисловістю.¹⁰⁷

Тож, у багатьох статтях присутня теза про вирішальну роль переможця у війні належить Радянському Союзу. Разом з тим про союзників по антигітлерівській коаліції в газетних статтях також згадується. Згадки про союзників є як позитивні так і негативні. Негативні згадки про союзників пов'язані з питанням відкриття другого фронту. Позитивні згадки про союзників у статтях також є.

Одним з елементів висвітлення Дня Перемоги у пресі післявоєнних років є культ особи Сталіна. З 1946 до 1952 року головна заслуга здобуття перемоги у війні відводяться Сталіну. Його у пресі називають «натхненником і організатором усіх перемог». Також йому приписують завжди вдале керування військами та підйом військового мистецтва що виявило свою перевагу у війні.

Про роль партії згадується і до 1953 року, проте виключно зі звеличенням ролі Сталіна. Після смерті Сталіна, роль «натхненника і організатора усіх перемог» повністю перейшла до Комуністичної партії. Партії приписують мудре керівництво та об'єднання народу в ім'я перемоги.

Щодо ролі народу, то згадується про визволителя ним не тільки своєї країни, а й інших. Згадується також про жертви понесені народом. Однак народ згадується не сам, а лише з нагадуванням, що перемогу він здобув під вищим керівництвом вождя або партії.

¹⁰⁶ Там само. С. 571.

¹⁰⁷ Там само. С. 572

У перші післявоєнні роки образ країн-союзників є негативним. Їх описують як імперіалістів які боролися виключно за власну вигоду і відкрили другий фронт майже під кінець війни. З 1955 року ворожість у словах зменшується і у пресі починають згадувати про бойову співдружність.

На початку 1960-х років відносини між СРСР і США значно погіршуються, тож кількість позитивних згадок країн-союзників зменшилася. Разом з тим повертається теза про імперіалістів, які готують нову війну.

Висновки

Таким чином, було встановлено наступне. Вагому роль у радянській пропаганді відігравала преса. Протягом 1945-1965 років відзначення Дня Перемоги в СРСР зазнавало змін. У радянській пресі, а саме у газетах «Правда» та «Вечірній Київ» згаданих років у висвітленні Дня Перемоги основними тезами є культ особи Сталіна, роль у перемозі народу і партії, а також створення образу союзників по антигітлерівській коаліції.

Радянська пропаганда використовувала різні методи, однак важливе місце займала преса. Головною газетою була «Правда», яка мала особливе становище, оскільки була виданням Центрального Комітету Комуністичної партії. Були також і місцеві газети, однією з яких була «Вечірній Київ».

День Перемоги був неробочим днем тільки перші два роки після війни. З 1948 року цей день став робочим для чого існували як економічні причини, так і політичні, зокрема спроба влади монополізувати перемогу у війні. Незважаючи на це, День Перемоги як свято не зник і його продовжували відзначати. 1965 року радянській владі знадобився засіб для того, щоб отримати нове джерело легітимності, а також для того щоб підкріпити авторитет на міжнародній арені та продемонструвати військову могутність. Для досягнення цих цілей, зокрема День Перемоги був відновлений як вихідний день. З того часу День Перемоги почав відзначатися як масштабне радянське свято.

У перші роки після війни у пресі був помітним культ особи Сталіна. Це проявилось зокрема у тому, що саме йому преса приписувала головні заслуги у досягненні перемоги. Після роль головного організатора перемоги у пресі перейшла до партії. Народ у пресі подавався тільки зі згадкою, що він здобув перемогу під керівництвом партії. При цьому преса згадувала народ не уточнюючи національностей. Про союзників по антигітлерівській коаліції преса писала як у позитивному, так і в негативному світлі. Образ союзників

часто пов'язаний зі станом відносин між державами. В перші післявоєнні роки між СРСР і його колишніми союзниками почалося протистояння, тож преса писала про союзників виключно негативно. Надалі відносини покращувались, тож хоча негативні характеристики у бік союзників залишалися, з'явилося також і визнання їхньої участі у боротьбі проти спільного ворога.

Список використаних джерел та літератури:

Джерела:

Статті з газет:

1. Б. а. Праздник Победы. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б) 1946. №110. 9 мая. С. 1.
2. Б. а. Праздник Победы. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б) 1947. № 114. 9 мая. С. 1.
3. Б. а. До урядів, парламентів і народів усіх країн. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1965. №109. 11 травня. С. 1.
4. Б. а. Доповідь Маршала Радянського Союзу І. С. Конєва. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1955. №108. 9 травня. С. 1.
5. Б. а. Промова товариша М. О. Булганіна. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1955. №108. 9 травня. С. 1.
6. Б. а. Подвиг Богатиря. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1957. №108. 9 травня. С. 1.
7. Б. а. Промова товариша Р. Я. Малиновського. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1965. №108. 9 травня. С. 2.
8. Булганин Н. Приказ Министра Вооруженных сил Союза ССР. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1947. №114. 9 мая. С. 1.
9. Василевский А. Приказ Военного Министра Союза ССР. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1950. №129. 9 мая. С. 1.
10. Грітчин Н. Велика перемога радянського народу. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1954. №108. 8 травня. С. 2.

11. Жуков Г. Наказ Міністра Оборони Союзу РСР. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1955. №108. 9 травня. С. 1.
12. Жуков Г. Наказ Міністра Оборони СРСР. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1957. №108. 9 травня. С. 1.
13. Малиновський Р. Наказ Міністра Оборони СРСР. Вечірній Київ: Газета Київського міського комітету Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1960. №110. 9 травня. С. 1.
14. Малиновський Р. Наказ Міністра Оборони СРСР. Вечірній Київ: Газета Київського промислового обкому Комуністичної партії України і Київської міськради депутатів трудящих. 1963. №108. 9 травня. С. 1.
15. Минц И. Народ-победитель. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1946. №110. 9 мая. С. 2.
16. Соколовский В. Великая победа советского народа. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1949. №129. 9 мая. С. 2.
17. Чуйков В. День Победы. Правда: Орган Центрального Комитета и МК ВКП (б). 1950. №129. 9 мая. С. 2.

Література:

Монографії:

1. Єсельчик С. Український досвід Другої світової війни. Київ: Медуза, 2020. – 272 с.
2. Шліхта Н. Історія радянського суспільства: Курс лекцій.- 2-ге вид., переробл. і доп.- Харків: Акта, 2015. – 252 с.

Статті зі збірок:

1. Gabowitsch M. Victory Day before the cult. War commemoration in the USSR 1945-1965. The memory of the Second World War in Soviet and Post-Soviet Russia/ edited by D. Hoffman. New York, 2022. P. 64-85.

2. Hoffman D. Representations of gender in Soviet war memorials. The memory of the Second World War in Soviet and Post-Soviet Russia/ edited by D. Hoffman. New York, 2022. P. 107-130.
3. Markwick R. The Great Patriotic War in Soviet and Post-Soviet Collective Memory. The Oxford Handbook of Postwar European History/ Dan Stone (ed.). Oxford, 2012. P. 692-713.
4. Mann Y. Situating Stalin in the history of the Second World War. The memory of the Second World War in Soviet and Post-Soviet Russia/ edited by D. Hoffman. New York, 2022. P. 41-63.
5. Sokolov B. The role of lend-lease in Soviet military efforts, 1941-1945. The Journal of Slavic Military Studies / 1994. P. 567-586.
6. Youngblood D. A War Remembered: Soviet Films of the Great Patriotic War/ The American historical review 2001, P. 839-856.

Розділ книг:

1. Brooks J. The Monopoly of the Printed Word: From Persuasion to Compulsion// Brooks J. Thank You, Comrade Stalin!: Soviet public culture from revolution to Cold War./ Princeton: Princeton University Press, 2001. P. 3-18.
2. Brooks J. The Economy of the Gift: “Thank You, Comrade Stalin, for a Happy Childhood” // Brooks J. Thank You, Comrade Stalin!: Soviet public culture from revolution to Cold War. / Princeton: Princeton University Press, 2001. P. 83-105.
3. Brooks J. Many Wars, One Victory// Brooks J. Thank You, Comrade Stalin!: Soviet public culture from revolution to Cold War. / Princeton: Princeton University Press, 2001. P. 159-194.
4. Brooks J. The Theft of The War// Brooks J. Thank You, Comrade Stalin!: Soviet public culture from revolution to Cold War. / Princeton: Princeton University Press, 2001. P. 195-232.

5. Edele M. The Struggle for Organization. // Edele M. Soviet Veterans of the Second World War: A Popular Movement in an Authoritarian Society, 1941-1991. / Oxford, Oxford University Press, 2008. P. 153-184.
6. Kenez P. The struggle for the peasants. // Kenez P. The Birth of the Propaganda State/ Soviet Methods of Mass Mobilization, 1917-1929. Cambridge, Cambridge University Press, 1985. P. 50-69.
7. Kenez P. The political use of books, films, and posters. // Kenez P. The Birth of the Propaganda State/ Soviet Methods of Mass Mobilization, 1917-1929. Cambridge, Cambridge University Press, 1985. P. 95-118.
8. Weeks A. Introduction // Weeks A. Russia`s Life-Saver Lend-Lease Aid to the U.S.S.R. in World War II. / Lexington Books, 2004, P. 1-10.
9. Weeks A. The “Strange Alliance” Is Born. // Weeks A. Russia`s Life-Saver Lend-Lease Aid to the U.S.S.R. in World War II. / Lexington Books, 2004. P. 107-127.

Енциклопедії:

1. Білоусов М. Хрущов Микита Сергійович. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. \ Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин; [редкол. Л. В. Губерський (голова) та ін.]. – Київ: Знання України, Т. 2. – 2004. 797 с.
2. Галака П. Карибська криза. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. \ Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин; [редкол. Л. В. Губерський (голова) та ін.]. – Київ: Знання України, Т. 1. – 2004. 655 с.
3. Константинов В. Другого фронту проблема в Другій світовій війні. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. \ Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин; [редкол. Л. В. Губерський (голова) та ін.]. – Київ: Знання України, Т. 1. – 2004. 655 с.
4. Манжола В. «Холодна війна». Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. \ Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин;

[редкол. Л. В. Губерський (голова) та ін.]. – Київ: Знання України, Т. 2. – 2004. 797 с.

5. Покровська І. Антигітлерівська коаліція. Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. \ Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин; [редкол. Л. В. Губерський (голова) та ін.]. – Київ: Знання України, Т. 1. – 2004. 655 с.

Статті з журналу:

1. Пастушенко Т. Титаренко Д. Чебан О. 9 травня 2014-2015 рр. в Україні: старі традиції – нові церемонії відзначення. / 2016, Український історичний журнал, №3. С. 106-124.

Статті

1. Гриневич В. Міт війни та війна мітів. Критика, - 2005. 16 с.
2. Журженко Т., Льюїс С., Федор Д. Війна і пам'ять в Росії, Україні та Білорусі. // Україна модерна. – 2017. 29 с.

Електронні ресурси:

1. Задорога А. Вечірній Київ.// Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. <https://esu.com.ua/article-33830> , дата звернення: 28.04.2023.
1. Pöppel L. The rhetoric of Pravda editorials: a diachronic study of a political genre. Stockholm, Stockholm University, 2007. 306 P.